

בתפילות החג נשנית פעמים קבות בקשתנו לירידת גשמים: בהיזכרנו מניסוך המים, בביטויי השונים בפיוטים הנאמרים בהושענא רבה בהושענות ובתפילת הגשם הנאמרות בטוכות. בחיותנו בארץ אשר נאמר: " אשר למטר השמים תשתה מים", מבטאות התפילות כולן את רח שי ליבנו וחרדתנו לקראת השנה החדשה "ות' טל ומטר לברכה". מדי יום אנו מזכירים בקריאת שמע את הקשר הישיר שבין מעשינו לירידת הגשמים או לעצירתם. עד כדי "ואבודתם מהרה מעל הארץ הטובה". שעת עצירת הגשמים הינה שעה המחייבת התבוננות אל המעשים ותיקונם, כפי שאנו קוראים בסדרי התענית במשנה, אשר מדגישים רעיון של קשר בין מעשי הדור לברכת הארץ והגשמים.

והנה במקורותינו, אנו מוצאים לצד התפילות--הן חובתו של כל יחדי ישראל--וסדרי התעניות--המחייבות מעגלים הולכים שגדלים של הצבור, עד שכל הצבוא שותף בתענית--סיפורים המציגים דרך אחרת להשגת ירידת הגשמים. הכוונה היא לסיפורים על צדיקים מורידים גשמים. אשר בחריגתם מן הצבור הם פועל לבואפן המנוגד למהלך הרגיל, שהוא " והנה ואם שמע תשמעו... ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש" נעייך בשלושה סיפורים כאלה-- על חוני המעגל, על אבא חלקיה נכדו, ועל ר' תנחומא-- הסיפורים יובאו מעט בקצור, בשל קוצר היריעה.

א. תנו רבנן: פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל: "התפלל וירדו גשמים!" התפלל ולא ירדו גשמים. ע ג עוגה ועמד בהוכחה... אמר לפניו (רבנו של עולם) (הקדוש ברוך הוא), רבנו של עולם, בניך שמו פניהם עלי, שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עסק/ עד שתרחם על בניך", התחילו גשמים מנספין. אמרו לו תלמידיו: " ראינוך ולא נמות" (אמנם ראינו אותך עושה גדולות, אבל עדיין נמות בשל שבצורת) כמדומין אנו שאין הגשמים יורדין, אלא להתיר שבועתך". אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות, שיהיין ומערות". ירודו בזעף... אמרו לו תלמידיו: רבי, ראינוך ולא נמות; כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם" אמר לפניו (הקדב"ה) לא כן שאלתי, אלא גשמי ברכה, ונדבה" ירדו כתיקונך, עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים אמרו לו: "רבי, כשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל וילכו להם" ואמר לפניו: רבש"ע עמך ישראל... אינם יעולים לא לרוב טובה ללא לרוב פורענות... יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים, ויהי ריוח בעולם" מיד נשבה רוח ונתפזרו אש/אש/אש/אש/אש/אש/אש/אש/אש/אש העבים וזרחה אש/החמה... שלח לו רבי שמעון בח שטח: " אלמלא חוני אחא, גוזרני עליך נדוי, שאילו שנס כשני אליהו שמפתחות גשמים בידי אליהו, לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך! אבלמה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן מתחטא על אביו ועשוי לו רצונו...".

(מסכת יומא)

חנו רבנן: מה שלחו לבני לשכת הגזית לחוני המעגל: "ותגזור אומר ויקם ארץ (איוב כ"ב כ"ה) אחא גזרת מלמטה והקדב"ב מקים מאמרך למעלה" "ועל דרכיך נגה אור" (שם) דור שהיה אפל הארתו בחפלתך, דור שהיה שפל הגבהת! דור שהיה שח בעווננו הושעתו בתפילתך... דור שהיה (תענית כ"ג ע"א).

סיפור שני: אבא חלקיה בן בנו של חוני המעגל היה, וכשהיה העולם נצרך לגשמים היו חכמים משגרים אצלו, וביקש רחמים וירדו גשמים. פעם אחת נצרך העולם לגשמים, שלחו חכמים אליו שני תלמידי חכמים שיבקש רחמים שיבוא גשם, הלכו לביתו, ולא מצאוהו, הלכו בשדה ומצאוהו, שהקוא עודר, (וכאן באה שורת מעשים מוזרים שעשה אבא חלקיה, עד שהגיע עם חכמים לביתו ומעשים שעשה בביתו) ... אמר לאשתו "יודע אני שחכמים באו בשביל

הרצאה טבת תשנ"ח (2)

גשמים, נעלה על הגג ונבקש רחמים, אולי יתרצה הקדב"ה וירדו גשמים ולא נחזיק טובה לעצמנו. עלו לגג, עמד הוא בזוית זו ואשתו בזוית זו וביקשו רחמים. קדמו ועלו עננים מצד זוית של אשתו, כשירד(הגשם) אמר להם: מדוע באו חכמים? אמרו לו: שלחו אותנו חכמים אל אדוני לבקש רחמים על הגשם אמר להם: ברוך המקום ^{שלא} שהצריך אתכם לאבא חלקיה.

א.רו.לו: "יודעים אנו שהגשמים בזכות אדוני ירדו, אלא יפרש לנו מר מעשים אלו שהם תמוהים לנו. (ונאן שואלים אותו על כל מעשיו שפגשוהו בשדה ועד שעמד בתפילה, מעשים שהיו תמוהים בעיניהם, והוא משיב להם, ומתשובותיו אנו למדים על מידת חסידותו הטופלגו שאלתם האחרונה היא, מפני מה הקדימו העננים מצד הזוית גבה עמדה אשתו את הענן שלו אמר ר: משום שהאשה מצוה בבית ונותנת פת לעני וקרובה הנאתו ואני נותן מעות לעני

ואין הנאה קרובה. ועוד אמר: אי נמי הני בריוני דהווי בשיבבותן אנא בעי רחמי דלימחור והיא (אשתי) בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא(בתשובה). הכל במטסת תענית דף כ"ג ע"א וע"ב).

סיפור שלישי. בימיו של ר' תנחומא היו ישראל צריכים לתענית(כלומר לא היו גשמים) באו אליו, אמרו לו. רבי, גזור תענית! גזור תענית יום אחד, יום שני, יום שלישי-לא ירדו גשמים. אמר להם בני. התמלאו רחמים אלו על אלו, והקדוש ברוך הוא מתמלא רחמים עליכם. כשהם מחלקים צדקה לעניים, ראו אדם אחד שנותן מעות לגרושתו,, באו אליו ואמרו לו: רבי

מה אנו יושבים כאן והעבירה שח? אמר להם מה ראיתם? אמרו לו, ראינו אדם פלוני בותן מעות לגרושתו. שלח אחריהם, והביאום אל תוך הצבור, אמר לו: מה היא לך זו? אמר לו: גרושתי היא, אמר לו מפני מה נתחלה מעות? אמר לו רבי: ראיתי אותה בצרות, ונתמלאתי רחמים עליה. באותה שעה הגביה רבי תנחומא פניו כלפי מעלה ואמר: רבוץ כל העולמים מה אם זה שאין ^{עליו} כל מזונות, ראה אותה בצצרה ונתמלא רמים עליה- ואתה שכתוב בך חנון ורחם ה'- ואני בניך בנידידיך על אחת כמה וכמה שתמלא עלינו רחמים מיד ירדו גשמים ונתרווה העולם. (בראשית רבה פרשה ל"ג)

סיפורים אלה נדונו כבר בעבר בידי מלומדים והוקרים, מהפסוקים בתורה וכן מהמשניות במסכת תענית אנו למדים על תהליך שצריך בצבור וכל אדם בתוכו לעבור כאשר יש עצירת גשמים. התהליך הוא ש ^ד מודעות, של התעוררות לתשובה. של היחיד והצבור, סיפורי הצדק-קים מורידי הגשמים נראים כסותרים דרך חנוכית זאת. על אף שמדובר בדור של גאון ושפל ושח רוח בעווננו. קיים פתרון שאינו חזרה בתשובה פתרון שאינו קורא להתעוררות, של הצבור. זהו פתרון הסומך על קיומם של צדיקים, וכל ^{שעל} שגור לעשות הוא לבקשם להתפלל בעבורו, צדיקים אלה מתחטאים לפני קונם כצן לפני אביו, והקדוש ברוך הוא עושה את רצונם. כמ חוני המעגל, כמו אבא חלקיה, אשר כל שנדרש הוא לשלוח אליו שליחים, של פכמים על טנת שהוא יתפלל.

בספורו של חוני המעגל הצדיק גוזר, והקדוש ברוך הוא מקיים, הקדוש באוך הוא נענה כבי כביכול בעל כרחו. חוני עוג עוגה ומפריד בינו לבין שאר בני אדם, חוני תובע רחמים, בין אם שוליו ראויים לכך ובין אם אינם ראויים. הצידוק בתביעתו, הוא שאני בן בית לפניך וזכותו זאת נותנת לו את העוז לתבוע את הפעלתם של הרחמים. הוא עומד בעמדת תביעה מול הקדוש ברוך הוא, עד כדי כך שתלמידיו פפרשים את הגשם המורד כמילוי התהיי-בות שכפה חוני על הקדב"ה אין קשר בין הגשמים ובין מעשיו של הצבור, חוני מנהל דו-שיח עם הקדב"ה עד להשגת המטרה...

ואמנם גדבריו של שמעון שטח איו מוצאים ביקורת חריפה על דרך זו, עד כדי חשש שיש בה משום חלול השם, יש בדבריו של שמעון בן שטח הסתייגות מהשימוש בדרך זו של גם המשובעה המופנית כלפי הקדב"ה אבל גם שמעון בן שטח מסייג מיד את ביקורתו ואומר: "אבל מה אעשה...". הוא משלים עם כך שקיימת דרך נוספת של התחברות עם הקדב"ה, דרך מועילה שאינה תלוייה בדור ובמעשיו, בדברי שמעון בן שטח, יש הודאה **במעמדו** של חוני המעגל בפני קונו. מהדברים הנשלחים אל חוני מלשכת הגזית אנו רואים הערכה בלתי מסוייגת כלפיו: יש בכוחו של הצדיק לשנות את מעמדו של הדור כולו, לפני הקדב"ה גם ללא מעשה של הדור. } בסיפור על אבא הלכיה לא מדובר במערכת יחסים בין אדם לקדוש ברוך הוא, שצידוקה היא מעמדו כבן מפנוק הזוכה לכל מה שלבו הפץ בו. להבדיל מזקנו חוני אין אבא הלכיה בא בתביעותאל הקדב"ה אלא עומד בתפילה עם אשתו, והתביעה היחידה שהוא משמיע מופנית כלפיהם עצמם, אל תהזיק טובה לנפשנו אבא הלכיה אינו זוכה לדברים שנשלחים מלשכת הגזית, שהם הד חכרה העמוקה ביהדותו של הצדיק, אלא מנסה להסביר את כל התרחשויות כאילו שנעשתה בלעדיו, או שלכל היותר, נעשתה בגלל הצדקה של אשתו, זאת בניגוד לאמירתו של חוני המעגל שאמר: "בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך" אך גם לחלקיה אין דבר עם הצבור, כל דבריו הם עם שלוהי הצבור. דבריו הם חשובות לשאלותיהם ואינם הנחיה חינוכית לדור כדי שיהיה ראוי ליקידת גשמים. החכמים השלוהים וגם אנחנו, לומדי הספור, יודעים שאק בזכותו ירדו גשמים.

הסיפור על רבי תנחומא מציג עקרון אחר לחלוטין. דמותו של רבי תנחומא מתוארת, בניגוד לדמותם שלחוני ואבא הלכיה, כמנהיג שמפגיץ כמעט אדישות לצורכי הדור, הוא אנו יוזם את התענית, אלא גוזר עליה רק לאחר שנתבקש על ידי הצבור, כלומר בזמן ש**שכבר** עצירת הגשם הייתה ממושכת מאוד, גם אז הוא אינו עומד בתפלה ואינו כנצל את מעמדו לפני הקדב"ה או את זכויותיו כדי להשיג את המטרה, דבריו אין גם דברי כיבושין שיש בהם כדי לטלטל את הצבור, ולשנות את התנהגותו, אלא רק בקשה אהת"התמלאו רחמים אלו על אלו, והקדוש ברוך הוא מתמלא עליכם רחמים" כאשר באים אליו בני העיר שלטענתם מצאו את האשם בבצורת, הגובתו נראית שוב כהיגררות אחרי לחצו של הצבור - עוד בטרם בפרור הוא מזמין את האיש אל מעין משפט צבורי, התנהגותם של הדור אינה כפי שביקש רבי תנחומא **הסאממם** מחלקים צדקה מקופת הצדקה, אבל אינם מתמלאים רחמים, במקום זה הם מחפשים את האשם בבצורת, ומגלים אותו בדמות אדם הנותן מעות לגרושתו, ואשר נחשד בעיניהם בעבירה של גילוי עריות האיש בחשובתו"התמלאתי עליה רחמים" הוא היהיד שממלא מילה את תביעתו של רבי תנחומא הביעה אשר איש מן הצבור לא בפנים אותה מלבדו.

דוקא כל על ידי היגררותו-לכאורה אחרי הצבור ולא על ידי היבדלות מהם, הצליח רבי תנחומא לגרום לצבור פולו להבין את טעותו-כל זמן שיחפשו בחלוקת צדקם ובבדיקת כעשיהם של אחרים ולא יתמלאו הם עצמם רחמים אלו על אלו-יישאר העולם כולו שרוי בבצורת. ולא תהיה לו חקנה. רק לאחר שהעניין הובן בצבור. מפנה רבי תנחומא את פניו כלפי מעלה בתפילה אל הקדב"ה שימלא אף הוא רחמים, ואכן"מיד ירדן גשמים, ונתרווח העולם". כ"י שנאמר.

ראניו כאן שלושה סיפורים: המבליטים ערכים שונים.

א. קיומם של רחמי ה' בעולם למרות מצבו של הדור, וזאת בזכותם של יחידים, המסוגלים לגרם להתרחשותו של נס. ב. זכותו של צדיק וחכידות המופלגת בהפעלת רחמי ה' לפנים משורת הדיו.

